

Darvasi László legújabb regényének főhőse Taligás, a vándor könyvkereskedő. Elbeszélésén keresztül a 18. századi Kelet-Közép-Európa tárul fel előttünk, a középpontban Szegeddel, a török idők zűrzavaros állapotából még éppen csak ébredező, sokszínű, ám megosztottságtól, hatalmi harcoktól és természeti katasztrófáktól szennvedő várossal. Történet a szerelemről, az emberi lélek rejtelméről, politikai csatározásokról, melyek az 1728-as szegedi bo-

Farkas Zsuzsanna 83

„VIGYÁZNAK RÁNK A VERSEK”

Darvasi László: *Taligás*

szorkányperек kegyetlen és véres eseményei közepette érik el tetőpontjukat.

Taligás maga is jelképes alakja a motívumokkal gazdagon átszőtt narratívának. „Szóhordó”, szavakkal és mondatokkal kereskedő vándor egy olyan korban, melyben az útonállók, a titokzatos betegségek, a természeti csapások miatt az alapvető létszükségletek biztosítása is komoly kihívást jelent a társadalom nagy része számára. Nem csoda hát, hogy a „szókereskedő” foglalkozását nemcsak, hogy nem értékeli környezete, de haszontalannak ítélte, érthetetlen tevékenysége sokszor még nevetség tárgyává is teszi őt. Mégis, mintha erre született volna, mintha nem lenne más választása, lételeme a szó, a költészet, még ha ez az élet kiszolgáltatottsággal, magánnyal és állandó szorongással is jár. A magány és a félelem érzését titokzatos és állandóan visszatérő „nyavalyája” mélyíti benne alapvető létélménnyé. A számára megmagyarázhatatlan, váratlan ütlegelésként és rugdosásként megélt és a testi kontroll elvesztésével járó epilepsziás rohamok a halálközeli élmény állandó újraélését eredményezik. „Csillogó-villogó nyavalyatöréséről” így vall: „Valami sikolt bennem, akár a rémülő fém, aztán nekem csattan az egész világ. Beletörődtem, hogy időről időre rám szabadul egy tündöklő ököl, egy vasalt orru csizma, és kezelésbe vesz.”

Egyedi létélményének súlya belső menedék kiépítésére készíti a főhőst, amelyben az irodalomra, a művészetre támaszkodik: „Azt gondoltam, félhetek bármennyit és bárhogyan, a képzeletem akármi nehézségen átsegít. Ha kerülget valami rossz, azt képzem, hogy a szavak betakarnak és megóvnak.” „Azt képzeltem, hogy megment a szó. Azt képzeltem, én mentem meg őt, rejtem, ha kell, mint a friss hajtást, gondozom, ha kell, mint újszülöttet, támolygó borjút, mint csibét, apró halat. Azt képzeltem, ő gondoz engem, mint a lélegzet.”

A főhős világszemlélete lehetővé teszi számára, hogy kivonva magát a konvenciók hatása alól, ítélkezés nélkül tekintszen a világ dolgaira, és meglássa az értéket abban is, amit környezete megvet és elítél. Képes ráhangolódni az

elesettek, kiszolgáltatottak és kiteszítottak vagy a testi fogyatékoságotól, illetve a társadalmi megbélyegzéstől szenvedők helyzetére. Beszél helyettük is. A Gutpater Gasse szerencsétlen sorsú, üvegbe zárt gnómjai helyett, a Szegeden ragadt hajléktalan török, Seherezáde vagy a süketnéma „csodabogár”, Julius nevében is. A fiút fizikai korlátai miatt a pusztaság testiség és az ösztönök irányítják, ám az az emberség és megértés, ahogy Taligás kezeli őt, kivételes és sajátos barátságga alakítja kapcsolatukat. A címszereplő költői „szemüvegén” keresztül úgy hat Julius alakja, mint egy félresikerült tündérmese szőke hercege. Mintha a regény kegyetlen világa meggyötörné és eltorzítaná mindazt, ami valódi értéket képviselhet a történelem állandóan változó sodrása közepette. Még a főhős szerelme is veszélybe kerül, mivel a szálat a háttérből mozgó püspöki titkár Taligás elgázolt szerelmének, Paulinának a fogva tartásával próbálja rávenni a vonakodó főhőst a titokzatos küldetés teljesítésére.

A „szókereskedő” moralizálás nélkül, érzékszervein és benyomásain keresztül közelít a világ dolgaihoz. Az élet, a létezés költői megnyilvánulásaként értelmeződnek a szemében. Az egész világ egy költemény, egy végtelenségig íródó történet, amelyben minden élő és élettelen, minden sors és minden természeti jelenség szóvá vagy mondattá lesz, táncdá és dallá – művészetté. Itt nem pusztán felkel a nap a Tisza partján. „A folyó vékony, sárga testét hajnali pára paplanozza... Apró csillanásokkal harcba kezd a fény, űzi a párát. Lassan tisztul a világ, s most látszik csak igazán, milyen karcsú kislánnyá apadt a Tisza.” Az éjszaka úgy ragyog, „mintha ékszereket szórtak volna egy hatalmas, fekete vászonra.” „Aláhull, mint fagyott lepke, a vokal”, és úgy köröznek a galambok a Burg fölött, „mint az eltévedt szavak”. És versek mindenütt: a piócaárusok kötényén, a kézfejre röppent lepke szárnyán, és „költemény terül” még „a bécsi házak tetői és tornyai fölé” is.

A színek, a hangok, az illatok szinte megelevenednek a költői képekben gazdag nyelv által. A kiszámíthatatlanul kanyargó, csillogó vagy éppen szürkén, zavarosan háborgó Tisza akár az erőteljes szenzualitással jellemezhető nyelvezet jelképe is lehetne. Taligás világában táncol és dalol a táj is, állandó megszemélyesítésével mintha a szereplőkkel egyenrangú alanyává válna a történetnek. A főhős érzéseinek projektív felületeként jelzi mindazt, ami Taligás belső világában zajlik. Miközben a valóság kegyetlenségét és fájdalmát a költészetbe, a művészetbe menekülve próbálja meg túlélni, az általa megélt valóságot is irodalommal lényegíti át. Talán ez az a „varázslat”, amelyben a *Taligás* mágikus realizmusa leginkább tetten érhető.

Mikor mindez a testiség nyers megnyilvánulásával vagy megdöbbenően kegyetlen eseményekkel párosul, vibráló feszültséggel ütközik ki a főhős költői szemléletmódja és az általa megélt valóság közti ellentét. Hiába hallatszik ki a dallam egy fiú kopácsolásából, ha éppen akasztófát ácsol, és

bármennyire is gyönyörű a kalimpáló lábak tánca, ha azok a lábak egy akasztott ember haláltusáját kísérik. Mégsem mondható, hogy a néhol szenvedetlennek tűnő főszereplő érzéketlenül szemlélné a történeteket. Nem célja „a kikökönt idő helyrebillentése”, és nem akar a „sárban fürdőző világi nyomorúság helyett egy másik, derűsebb életet” hirdetni, de teljes természetességgel igyekszik segíteni, ha kell. Ahogy fokozódik a megtapasztalt szenvedés és kegyetlenség, Taligás „szómágiája” úgy lesz egyre kiforrottabb és mélyebb. Habár Darvasira nem jellemző, főhőse a kínzásokat lejegyző írónk munkájáról már csak ironikusan tud nyilatkozni. Ez az egyetlen pontja a történetnek, ahol saját „védőburka” is elégtelennek bizonyul, és egy pillanatra megrendül benne a költészetbe vetett hite. „Szaválni próbálok magam is, dadogok, suttogok, mert talán többet ittam, hogy eltűrjem ezt az egészet, hogy viselni tudjam...”, de „ez nem költészet, nem értem, miért általtom magam” – tör ki belőle.

Furcsa mód pont a címszereplő egyedi világképe az, ami egyfajta immunitást biztosít számára a manipulatív játszmák közepette. Taligás metsző élességgel lát a dolgok mögé. Az ő világában nincsenek boszorkányok, ördög sincs, csak emberek, és „az ember törvénye nem Isten törvénye”, „Isten helyett meg nem beszélünk”. Amikor a szegedi boszorkányperek abszurdnak tűnő, kínzásokkal kierőszakolt vallomásait olvassa, meglepő merészséggel állapítja meg, hogy azok tartalma túl sok, nem hihető. Kérdőre is vonja a városbíró, hogyan lophatták el a strigák a harmatot, ha azt a Rózsa Dániel már eladta a töröknek... Hiszen nyomozott, figyelt, és látta korábban azokat a szerencsétleneket, akiknek talán csak annyi a bűne, hogy „nem lettek bennszülöttek, jó ismerősök vagy szomszédok, feleségek vagy anyák, kívül maradtak a hirtelen összetákolt rend kalyibáján”.

Különleges szerepet tölt be a főhős életében és a cselekmény végkifejletében is a mindig fecsegő, féltékeny és szenvedélyes természetű Barbara Strozzi, akiről mindvégig hús-vér emberként nyilatkozik Taligás. Hosszú ideig csak egy-egy elejtett, üvegcsére, almaarcra tett megjegyzésből sejthető, hogy nem egészen erről van szó. Barbara egy részeges olasz zeneszerző lánya, aki apja erőszakoskodásának köszönhetően született idő előtt, élettelenül. Így csak a teljes élet soha be nem teljesülő lehetősége adatott meg neki, ezt pedig csak Taligás látja meg az élettelen, üvegben tartósított torz testben.

Azt, hogy hogyan íródik ez a történet, ez a vers, amit a világ jelent számára, egy igen találó metaforával szemlélteti az elbeszélő. Felfogása szerint a világ egésze olyan, mint egy malomkerék, amelynek minden lapátján nyitott könyvek, egy-egy emberi sors leírása található. Mindaz, amit a világból megtapasztalunk, és ahogy azt információink alapján értelmezzük, egy

olyan történet, ami ezen állandó forgásban lévő könyvek véletlenszerűen elcsípett szavainak és mondatainak egymásutánjából áll össze. Érzékletesen rátapint ezzel mentális működésünk lényegi aspektusaira, illetve arra, hogy különböző nézőpontokból szemlélve a világnak ugyanazt a szegletét 86 vagy akár saját életünket, milyen végtelen a lehetséges értelmezések száma, és milyen esetleges az a „történet”, amit ilyen módon „írunk”.

A könyvkerék metaforája értelmezhető metanarratív szinten, a regényírásra vonatkoztatva is. Hiszen ahogy a világot megérteni próbálój egyén, úgy az író is interpretál. Válogat és „szemezget” élete során összegyűjtött tapasztalataiból, és megpróbálja „elméje természetének összes leleményével megtalálni azokat a kifejezéseket”, melyekkel a dolgok „pontosan és hűen leírhatók”. Tulajdonképpen Taligás is író, egyfajta vándor énekmondó. Fiktív történetei, illetve alkotó tevékenysége öntükröző szerkezetként, metalepszisként utal vissza magára a szerzőre, illetve a regényírás aktusára. Alakjával mintha kicsit magát is belevarázsolta volna Darvasi a regénybe.

A Taligás által cipelt és rendszeresen idézett művek (így például Shakespeare, Villon, Ovidius, Seneca, Vogelweide, Luther, a *Praxis Criminalis*, jogi, filozófiai és szépirodalmi művek sokasága) igen gazdag irodalmi-kulturális hagyományt mozgósítanak a szövegvilág megkonstruálása során. Ezek mellett a regény Darvasi korábbi műveivel is párbeszédbe lép, és nem pusztán a szerző személye révén. Az azonos műfaj, a stílus és a poétikai eljárások hasonlósága már eleve érezteti, hogy ugyanúgy a „Darvasi-univerzumban” járunk, csak annak egy másik szegletében. Egy rövid jelenet erejéig (mintegy „kiszökve” az 1999-es kötetből) még a könnymutatványosok szekere is keresztezi Taligás vándorútját. A *Könnymutatványosok legendája* a török időket eleveníti fel, a *Virágzabálók* pedig a 19. századi Szegeden játszódik. A *Taligás* a 18. századi kelet-közép-európai helyszínével egy trilógia harmadik részét képezi.

A szöveg szerkezete ebben a kötetben jobban igazodik a kronológiához, és a korábbiakhoz képest markánsabban összeáll egy koherens történet-szál. Az első fejezetben rögtön a tetőpontnál kapcsolódunk be, hogy aztán Taligás elbeszélésében megismerhessük az előzményeket. Egy zavaros és homályos szituációban találva magát a főhős nekikezd az események mögött rejlő indítékok utáni nyomozásnak, és mire újra elérkezünk a kezdetekkor felvillantott megdöbbentő jelenethez, már a körülményeket átlátva izgulhatjuk végig az utolsó oldalakat. A Szegeden bekövetkező kegyetlen események tragédiája még Taligás „varázslatos szemüvegén” is mélyen átüt. Mindez azonban nem vezet a szövegvilág morális kiüresedéséhez. A végkifejlet és az az egyetlen szó, amit a hazaúton a véres Biblia utolsó oldalán talál a főhős, moralizálás nélkül foglal állást az alapvető emberi értékek, a szerelem és a szavak hatalma mellett. (*Magvető, Budapest, 2016*)

